

JAUNEIKŲ (JONIŠKIO RAJ.) SENKAPIŲ TYRINĖJIMAI

1976 METAIS

Adolfas Tautavičius

Bronė Tautavičienė

1976 m. Istorijos instituto užbaigė Jauneikų senkapio tyrinėjimus, pradėtus 1975 m.¹ Senkapis buvo Sidabrės kairiajame krante, apie 7 km į PV nuo Joniškio ir į P nuo kaimo. 1976m. buvo tiriama senkapio ŠR ir PR-P dalis. Ištirta dar 250 kapų ir surinkta apie 700 radinių. Visi mirusieji palaidoti nedeginti, žymi dalis kapų apardyta dirbant lauką ir mėgėjiškų kasinėjimų. Aptiktuosius kapus galima suskirstyti į dvi grupes: 1) senkapio ŠR dalyje rasti 108 V-VII a. kapai ir 2) PR-P dalyje - 142 VIII-IX a. kapai.

Pirmosios grupės kapai rasti kalvos šlaitu ir visai pašaltėje - Sidabrės slėnyje, dauguma jų labai negilūs, tiesiog po arismuoju sluoksniu. Todėl kapų duobės beveik neišsiskyrė arba išsiskyrė tik patalpa jų dugnas. Karstų žymių nepastebėta. Laidota ne visai tvarkingai, kapų eilės neišsiskyrė. Mirusieji laidoti gana įvairiais kryptimis. Vyrai paprotys moteris laidoti galva į Š ar ŠR, rečiau į PR ar P. Tuo tarpu vyrai dažniausiai laidoti galva į P ar PV, žymiai rečiau - galva į V ar ŠV. Taigi vyrai paprotys vyrus ir moteris laidoti priešinga kryptimi. Mirusiųjų rankos taip pat gana įvairioje padėtyje. Moterys dažniausiai laidotos ant krūtinės ar juosmens srityje

¹ Tautavičienė B., Tautavičius A. Jauneikų (Joniškio raj.) kapinyno tyrinėjimai 1975 metais. - Kn.: ATL 1974 ir 1975 metais. V., 1978, p. 135-141; Tautavičius A., Tautavičienė B. Раскопки могильника в дер. Яунеяйкяй. - В кн.: АО 1975 года. М., 1976, с. 443; Тautavičius А., Тautavičienė В. Раскопки могильника в дер. Яунеяйкяй. - В кн.: АО 1976 года. М., 1977, с. 430-431.

sudėtomis rankomis, tik retkarčiais viena ranka guli ant krūtinės, o kita - dubens srityje. Tuo tarpu vyrų dažniausiai viena ranka sulenkta stačiu kampu, o kita smailu kampu. Yra ir vyrų pailsdotų viena ranka ant krūtinės, o kita - dubens srityje.

Įkapės yra negausios, bet gana įvairios. Vyrams prie kairio ar dešinio (rečiau) šono buvo padedama viena arba dvi ietys, paprastas ar ilgas kovos peilis dažniausiai padedamas kairiame ar dešiniame šone prie juosmens, rankena galvos link. Bet randame peilį, padėtą ir prie kairio peties, rečiau prie dešinio peties, o retkarčiais net prie kojos pėdos. Panašiai ir kirvis guli prie kairiojo ar dešiniojo peties, rečiau prie juosmens, o retkarčiais ir šalia kairiojo šlaunikaulio. Kape Nr. 452 prie kairės rankos alkūnės rasta ir vedega, padėta įmova galvos link. Vyrų papuošalai negausūs. Jie retkarčiais puošėsi antkakle, ant kairės rankos užsidėdavo spyrenkę, drabužį krūtinės-juosmens srityje susėgdavo lankine sege, rečiau lazdeliniu, nuokrameniu ar trikampe galvute smeigtuku. Keliuose kapuose rasta ir segė, ir smeigtukas, tačiau nė viename vyro kape nebuvo dviejų smeigtukų.

Moterų kapuose darbo įrankių maža. Tik keliuose kapuose prie kairės ar dešinės kojos (blauzdikaulio ar šlaunikaulio), o kartais šalia dubens padedamas kaplys kotu galvos arba kojų link, taip pat įvairiai prie kairiojo ar dešiniojo peties arba dubens padedamas pjautuvas, yla ar peilis lenkta viršūne. Gana dažnai moters galvą puošė iš įvių ir stačiakampių plokštelių padarytas apgalvis, kartais ir ilga 2-2,5 cm skersmens įvijs, puoštasi retkarčiais antkakle, spyrenkę nešiotos ant abiejų rankų, o krūtinės-juosmens srityje dažniausiai randami du

klaurekryžniai ar kryžiniai su buoželėmis smeigtukai, rečiau nuokamieniai ar trikampėmis galvutėmis. Kartais prie jų būna kabučiai ir grandinėlės. Smeigtukų padėtis nėra vienoda. Kartais jie guli virš rankų kaulų, matyt, buvo įsegti į skara, kuria buvo apgaubta moteris, o kartais smeigtukus dengia rankų kaulai. Žiedais puoštasi retai.

Šioje senkapio dalyje rasta 15 geležinių įmovinių kirvių (iš jų 12 kapuose). Visi jie gana stambūs - nuo 16-17 cm iki 23-24 cm ilgio, su 4,5-6 cm pločio ašmenimis. Kape Nr. 452 rasta 22,5 cm ilgio įmovinė vedega su 3 cm pločio ašmenimis. Be gana dažnai randamų tiesių įvairaus dydžio peilių (8-18 cm ilgio), keliuose moterų kapuose rasti peiliai žemyn palenktu smaigaliu (k. 385, 388, 404 ir kt.), o kapuose Nr. 444 ir 449 aptikti pjautuvėliai jukštyn atlenktu smaigaliu. Keliolikoje moterų kapų rasta ir ylių. Geriau išlikusios ylos buvo 11-12 cm ilgio. Tuo tarpu verpstelis rastas tik vienas - skmeninis (k. 388). Gana retai į kapą dėtas ir keplys (k. 430, 439, 463). Jie yra 14,5-20 cm ilgio, su 4,5-6,5 cm pločio ašmenimis.

Gana gausią kolekciją sudaro ietigaliai (44), iš kurių tik vienas įtveriamasis (k. 378). Jie įvairaus dydžio (ilgis nuo 11 iki 41 cm). Keliolika iš jų turi profiliuotą plunksną (dalis gana plačią). Keletas ietigalių turi plačią lauro lapo formos plunksną, o dalis - įvairaus dydžio rombinę plunksną. Keliuose kapuose rasti siauri ilgi kovos peiliai (30-47 cm ilgio). Dalies jų medinė rankena prie geležtės apkaustyta plačiu geležiniu žiedu (k. 443, 447 ir kt.). Kape Nr. 377 išliko 72 cm ilgio siauras viensėmenis kalavijas stora nugarėle, o kape Nr. 455 - kito tokio kalavijo 47 cm ilgio dalis. Kario aprangą papildo suardytame kape Nr. 398 resti du nedideli žalveri-

niai pentinai kartu su dirželių sagtelėmis ir apkaliukais. Kiti du geležiniai pentinai rasti suardytų kapų teritorijoje.

Žymiai gausesni ir įvairesni yra papuošalai. Keliolikoje kapų resti apgalviai arba jų likučiai. Pilnai išlikę apgalviai susideda iš 10 stačiakampių plokštelių ir jas jungusių trijų eilių įvijėlių. Plokštelės iki 5,6x4,6 - 5,5x4,7 cm dydžio. Jos labai retai kada ornamentuotos. Viename suardytame kape išliko tokia apgalvio plokštelė, padengta sidabro lapeliu. Keliose kapuose kartu su apgalviu iš stambių stačiakampių plokštelių rasta viena (o kartais ir dvi) iki 40 cm ilgio ir apie 2 cm skersmena įviža, kuri taip pat juosė galvą. Tokie sunkūs sudėtingi metaliniai galvą puošę vainikai rasti moterų kapuose su nuokamieniais smeigtukais ir apyrankėmis su iškila trikampe briauna (k. 414, 427, 436) arba su kiauškrūžėmis smeigtukais ir apyrankėmis su iškila trikampe briauna (k. 439).

Antkaklės negausios ir neįvairios. Apardytame vyro kape Nr. 422 išliko dalis sidabrinės (?) antkaklės pergniaužtais galais. Trijų vaikų, vieno vyro (k. 390) ir vienos moters (k. 464) kapuose rasta po antkaklę tordiruotu lankeliu su kilpele ir kabliuku, o vienos senutės kape (Nr. 444) - antkaklė storėjančiais užkeistais galais.

Vyrų kapuose rasta lankinių ilgakojų segių (k. 424), lankinių gyvulinė kojele (k. 381, 390, 466), lankinių leiptelinių (k. 409, 410), pelėdinių (k. 422, 443), skliutskojė ir kt. Smeigtukų rasta ir vyrų, ir moterų kapuose. Tik vyrų kapuose po vieną (kartais kartu su sege), o moterų kapuose - dažniau poromis, kartais su kabučiais ir grandinėlais. Vyrauja kryžiniai smeigtukai. Iš jų du turi geležines adatas ir iš 5 apakritų plokštelių sudaryta galvutė, padengta žemais kūge-

lais. 16 kryžinių smeigtukų yra klaurakryžuliai, su pusrutulio formos buoželėmis (dalis jų dengti sidabru). Be to, rasti keli smeigtukai su apskritomis plokštelėmis kryžmų galuose. Antra pagal gausumą yra nuoksmienių smeigtukų grupė. Jų rasta 16 (iš jų du geležiniai), dalis turi galvutės viršuje pusrutulio formos buoželes. Smeigtukai trikampėmis galvutėmis negausūs, bet gana įvairūs. Du iš jų turi nedideles pusrutulio formos buoželes kampuose, o trys - apskritas plokštelės galvutės kampuose. Tuo tarpu du smeigtukai neturi apelių grandinėlei (skylutė išlieta paplatintoje adatos dalyje žemiau galvutės, kaip nuokamienių smeigtukų). Be to, 5 kapuose rasta lazdelinių smeigtukų (8), iš kurių tik vienas žalvarinis. Šioje senkapio dalyje rastas ir vienas neįprastos formos ratelinis smeigtukas.

Apyrankės taip pat gana įvairios. Gausiausios yra apyrankės su trikampė iškilė brisuns. Jų rasta 23. Vyrauja 1,5-3 cm pločio apyrankės be įgaubimo vidinėje pusėje. Tik viena kita platesnė (3-3,5 cm pločio) yra su įgaubta iš vidaus brisuna. Tuo tarpu rankogalių apyrankių su trikampė tuščia vidurine brisuna rastos tik 5. Stogagalės apyrankės taip pat gana retos - rastos tik 4. Panašiai retai puošiasi ir įvijinėmis bei juostinėmis apyrankėmis.

Talgi rastoji medžiaga rodo, kad ŠR senkapio dalyje daugiausia laidota V-VI a. Tik nedidelė dalis kapų priklauso VII a.

P-FV senkapio dalyje mirusieji laidoti kompaktiškiau, kapų duobės kartais yra visai gretos, kartais išsiskiria jų eilės. Kapų duobės stačiakampės, gana ilgos, kartais tamsmesne dėme išsiskiria bėgęs karstas. Vyrai laidoti dažniausiai galva į ŠR, žymiai rečiau į Š, o keletas į FV. Rankos sudedamos ant krūtinės arba juosmens srityje, abi sulenkiamos smailiu kampu,

arba viena - smailu, o kita - stačiu kampu. Vyrų kapai pasi-
žymi ginklų gausumu. Dešiniame, rečiau kairiame mirusiojo šone
dedamos dažniausiai dvi ietys, retkarčiais trys (k. 218,
222, 260, 294, 258) ar net keturiose (k. 231). Gana retai
(dažniausiai paaugliams) įdedama viena ietis. Visur gėložiniai
ietigaliai guli šalia mirusiojo galvos. Daugumas vyrų laidoti
su plačiu kovos peiliu, padėtu ant dubens ar šlaunikaulių sąme-
nimis galvos link ir rankena dešiniajame šone. Poroje kapų ras-
ta po du tokios pat formos peilius, kurių vienas stambus, o ki-
tas - mažytis. Pvz., kape Nr. 218 po 42 cm ilgio peiliu gulėjo
15,5 cm ilgio peiliukas, o kape Nr. 298 priešingai - viršuje
buvo 11 cm ilgio peiliukas, o po juo - 28 cm ilgio peilis. Dar-
bo įrankiai į kspus vyrams dedami labai retai. Tik kape Nr. 344
rasta vedegs.

Vyrų papuošalai negausūs ir neįvairūs. Dviejų vyrų kapuose
pastebėta kepurės papuošimo likučiai (k. 260, 351), keliuose
kapuose rasta po vieną antkaklę tordiruotu lankeliu su kilpele
ir kabliuku, viename balnelinė (k. 244). Drebužį ant krūtinės
kartais susegdavo lankine agu-nine sege, rečiau trikampe galvu-
te ar lezdeliniu smeigtuku. Kartais segė guli virš rankos kau-
lų, vedinasi, je buvo susegamas apsiustas, gubęs mirusiojo
pečius ir krūtinę. Keli vyrai palaidoti su apyranke ant kairės
rankos (k. 244, 260, 351). Keletas vyrų palaidoti su pentinu
ant kairės kojos. Dažniausiai pentino dirželis ar spaves prie
pentino buvo papuošimas smulkių spurgelių eile.

Moterys dažniausiai laidotos priešinga kryptimi, galve į
PV-P, tik retkarčiais į ŠR. Ir jų rankos sudėtos ant krūtinės
ar juosmens, sulenkus jas smailu ar stačiu kampu.

Darbo įrankių moterų kapuose kiek gausiau. Tačiau nėra nusi-

stovėjusios jų dėjimo tvarkos. Antai peilis lenktu smaigaliu padedamas prie dešinės ar kairės alkūnės, prie dešinės ar kairės kojos. Kartais kartu su peiliu guli ir yla, o kartais yla dedama atskirai. Pvz., kape Nr. 351 yla gulėjo prie dubens dešinėje pusėje, o peilis – kairiajame šone. Rečiau moteriai į kapą dėtas tiesus peilis. Panašiai įvairiose vietose padedamas ir kaplys: prie kairės (k. 335, 361) ar prie dešinės blauzdos (k. 355), kairiojo peties srityje (k. 195).

Papuošalai kiek gauseni. Apgalvis rastas tik viename kape, antkaklės negausios, bet daugiau apyrankių, kartais jos puošia abi rankas. Drabužį krūtinės srityje puošė vienas ar du smeigtukai, kartais su kabučiais ir grandinėlėmis. Tik vienos moters kape (Nr. 335) vietoj smeigtukų rasta lankinė aguoninė segė. Kai kuriuose kapuose smeigtukai, kaip ir aguoninė segė, gulėjo ant rankų kaulų.

Ir vyrų, ir moterų kapuose kartais randami įvijiniai žiedai, retkarčiais gintaro karoliukas ar gabaliukas.

Taigi senkapio PR dalies inventorius kiek skiriasi nuo ŠR dalies. Čia aptiktas tik vienas apgalvis iš 5,2x4,2 cm dydžio sidabru dengtų plokštelių ir įvijėlių (k. 349). Vyrų galvos apdangalas taip pat retai buvo puošiamas. Kape Nr. 260 išliko žymės 3 cm pločio smulkių spurgelių juostos, juosusios kaukolę. Kape Nr. 351 aplink galvą kepurės pakraščių ejo 5 eilės smulkių pusrutulio formos spurgelių. Nešiotos dar antkaklės su kilpele ir kabliuku (k. 228, 260, 269, 278, 364), aptikta tik viena balnelinė antkaklė (k. 244).

Lankinės aguoninės segės rastos tik penkios (k. 228, 244, 260, 335, 337), aptikti kelių kitų lankinių segių fragmentai (k. 307, 341, 356) ir tik viena apskrita plokštelinė segė (k. 351).

Iš smeigtukų vyrauja kryžiniai, žiediniai ir lazdeliniai, o trikampėmis galvutėmis smeigtukų mažiau. Tačiau šioje senkapio dalyje resti tik trys kiaušukryžiai (k. 236, 266), penki su mažomis buoželėmis kryžmos galuose (k. 264, 295, 304, 318) ir septyni su apskritomis plokštelėmis kryžmos galuose. Smeigtukų trikampėmis galvutėmis su mažomis buoželėmis kampuose resti tik 8 (k. 257, 318, 325, 340, 344, 368) ir du su apskritomis plokštelėmis kampuose (k. 349). Žiedinių smeigtukų resta vienuolikoje kapų (18 egz.), o geležinių lazdelinių taip pat vienuolikoje kapų (15 egz.).

Vyrauja įvairinės apyrankės iš siauros juostelės, kurių resta trylikoje kapų. Be to, vieno vyro kape (Nr. 244) aptikta masyvi trijų spvijų apyrankė ir viena masyvesnė kiek storėjančiais galais apyrankė (k. 351).

Iš darbo įrankių gausiausią grupę sudaro peiliai lenkta viršūne (resti 19 kapų) ir ylos (14 kapų). Kai kurios iš jų gana stambios, siekia iki 17 cm (k. 346) ar net 19 cm (k. 354) ilgio. Tuo tarpu kapliai aptikti tik 5 kapuose. Ir šioje senkapio dalyje resta tik viena įvairinė peikena 29 cm ilgio (k. 344). Suardytuose vyrų kapuose Nr. 305 ir 311 resta po vieną 12-12,5 cm ilgio kirvelį su 2-2,5 cm skersmens įmova ir 3 cm pločio ašmenimis.

Ginklų, kaip minėta, resta žymiai daugiau. 34 kapuose aptikta 60 ietigalių, dar 6 - atsitiktiniai. Iš jų tik 8 įtvėriamieji. Tik keturiuose kapuose resti įmovinis ir įtvėriamasis ietigaliai. Ietigaliai nuo 13 iki 40 cm ilgio, beveik visi su karklo lapo formos plunksna. Plačiagalvių kovos peilių resta 23 kapuose (25 egz.). Jų ilgis siekia iki 54 cm, o plotis iki 7 cm

(k. 228). Devyniuose kapuose ant kairės kojos pastebėti sunykusio geležinio pentino pėdsakai. Be to, viename kape (Nr. 344) mirusisjam juosmens srityje gulėjo geležiniai žaslai.

Pavienius radinius sudaro keli geriamųjų ragų angos apkalų fragmentai.

Taigi PR-P senkapio pakraščio kapei savo medžiaga ir laidosena artimi 1975 m. ištirtai V senkapio daliai ir datuoti VIII ir IX a.

Iš viso 1975 ir 1976 m. ištirti 467 kapei, iš kurių 137 priklauso V-VII a., o 230 - VIII-XI a. Keli pavieniai radiniai iš senkapio teritorijos rodo, kad čia būta ir III-IV a. kapų (pilkapių?) bei XII-XIII a. kapų.

KAIRĖNĖLIŲ (RADVILIŠKIO RAJ.) SENKAPIO TYRINĖJIMAI

1977 METAIS

Jonas Stankus

Ties Vaitiekūnais (Radviliškio raj.) numatyta užtvenkinti Šušvę ir įrengti vandens saugyklą. Tvenkinys iš dalies lies ir ardytą Kairėnėlių senkapį. Todėl 1977 m. Istorijos institutas pradėjo tyrinėti Kairėnėlių senkapį, esantį Radviliškio raj. Apie Kairėnėlių senkapį sužinota 1968 m.¹ Jis yra vietinės reikšmės archeologijos paminklas, minimas archeologinėje literatūroje².

Kairėnėlių senkapis yra 2,5 km į P nuo Grinkiškio, netoli vieškelio Grinkiškis-Krakės, kairiajame Šušvės krante, į upės slėnį nuolsidėjančioje kalvelėje. Iš š senkapį juosia nedide-

¹ Tautavičius A. 1968 m. Žvalgomosios archeologinės ekspedicijos ataskaita, IIAS, Nr. 258, p. 75.

² LAA. V., 1977, t. 3, p. 49.